

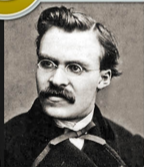
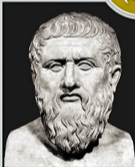
Δημήτρης Κ. Φαρμάκης

Αρχές Φιλοσοφίας

Γενικού
Θεωρητικής

Λυκείου
Κατεύθυνσης

Για Καθηγητές, Μαθητές, Φοιτητές

- Διδακτική μεθοδολογία της φιλοσοφίας στη Μέση Εκπαίδευση
- Μεθοδική διαγραμματική παρουσίαση των θεματικών ενοτήτων
 - Κριτήρια αξιολόγησης (υποδείγματα διαγωνισμάτων)
 - Χρηστικό λεξικό φιλοσοφικών όρων

Κάθε γνήσιο αντίτυπο φέρει την υπογραφή του συγγραφέα

Για κάθε διευκρίνιση, υπόδειξη
ή πληροφορία, μπορείτε να απευθύ-
νεστε στο συγγραφέα του βιβλίου:

Δ.Κ.ΦΑΡΜΑΚΗΣ ☎ 2310 281450

ISBN 978-960-456-228-2

© Copyright, 2010, Εκδόσεις ΖΗΤΗ, Δ. Κ. Φαρμάκης

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του ελληνικού νόμου (Ν.2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Φωτοστοιχειοθεσία Π. ΖΗΤΗ & Σια ΟΕ
Εκτύπωση 18ο χλμ Θεσ/νίκης-Περαίας
Βιβλιοδεσία Τ.Θ. 4171 • Περαία Θεσσαλονίκης • Τ.Κ. 570 19
Τηλ.: 2392.072.222 - Fax: 2392.072.229 • e-mail: info@ziti.gr

www.ziti.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ - ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

Αρμενοπούλου 27, 546 35 Θεσσαλονίκη
Τηλ.: 2310.203.720, Fax: 2310.211.305 • e-mail: sales@ziti.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ - ΕΝΩΣΗ ΕΚΔΟΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ:

Στοά του Βιβλίου (Πεσμαζόγλου 5), 105 64 Αθήνα • Τηλ.-Fax: 210.3211.097

ΑΠΟΘΗΚΗ ΑΘΗΝΩΝ - ΠΩΛΗΣΗ ΧΟΝΔΡΙΚΗ:

Ασκληπιού 60, 114 71 Αθήνα
Τηλ.-Fax: 210.3816.650 • e-mail: athina@ziti.gr

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ: www.ziti.gr

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Κεντρική επιδίωξη του βιβλίου αυτού είναι να μνήσει τον αναγνώστη στη φιλοσοφική προβληματική ευμέθοδα.

Ειδικότερα, υποδεικνύει μοντέλα που αναδεικνύουν διαφορετικές οπτικές στο πλαίσιο της διδακτικής προσέγγισης της φιλοσοφίας, παρουσιάζει τις θεματικές ενότητες με διαγραμματικό τρόπο, περιλαμβάνει κριτήρια αξιολόγησης και χρηστικό λεξικό φιλοσοφικών όρων.

Άξιο υπογράμμισης είναι, καταληκτικά, ότι το πόνημα αυτό φιλοδοξεί να αποτελέσει χρήσιμο εργαλείο μέσο για την επικοινωνιακή οργάνωση της διδασκαλίας του μαθήματος της φιλοσοφίας.

Δ. Φαρμάκης
Θεσσαλονίκη, Σεπτέμβριος 2010

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Διδακτική Μεθοδολογία της Φιλοσοφίας στη Μέση Εκπαίδευση	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο Ξεκινώντας από την απορία	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο Κατανοώντας τα πράγματα	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο Τι είναι γνώση και πώς την αποκτούμε	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο Διερευνώντας την επιστήμη	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο Ανακαλύπτοντας τον νου	55
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο Αξιολογώντας την πράξη	65
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο Ορίζοντας το δίκαιο	73
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8ο Θαυμάζοντας το ωραίο	83
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9ο Μιλώντας για τον πολιτισμό	95
Κριτήρια αξιολόγησης	111
Χρηστικό λεξικό φιλοσοφικών όρων	121

Διδακτική Μεθοδολογία της Φιλοσοφίας στη Μέση Εκπαίδευση

Διδακτικές Προτάσεις

A. Διδακτική παρουσίαση της ευρύτερης ενότητας (π.χ. οι προσωκρατικοί φιλόσοφοι)

- α. Οριοθέτηση και σκιαγράφηση του ιστορικού πλαισίου.
- β. Καθορισμός του φιλοσοφικού προβλήματος.
- γ. Ανάδειξη κεντρικών θέσεων.
- δ. Οι εκπρόσωποι-φορείς (συγκλίσεις-αποκλίσεις).

B. Διδακτική παρουσίαση της ειδικότερης ενότητας.

- α. Στοχοθεσία.
- β. Σύνδεση ειδικού με γενικό.
- γ. Σαφής διατύπωση φιλοσοφικού προβλήματος.
- δ. Ανάδειξη και αξιολόγηση τάσεων, θέσεων, εκδοχών.
- ε. Συγκριτική θεώρηση οπτικών.
- στ. Μελέτη αποσπασμάτων από πρωτότυπα φιλοσοφικά κείμενα.
- ζ. Εφαρμογή και προέκταση της φιλοσοφικής προβληματικής.

Χρηστική υπόδειξη

Η μελέτη πρωτότυπων φιλοσοφικών κειμένων μπορεί να επιτευχθεί με τους εξής τρόπους:

I) α) Μη κατευθυνόμενη ανάγνωση υποενοτήτων

- Εξομάλυνση δυσχερειών σε πρωτοβάθμιο επίπεδο (λεξιλογίου, ορολογίας, σημασιολόγησης).

β) Κατευθυνόμενη ανάγνωση των ίδιων ενοτήτων

- Εξομάλυνση δυσχερειών σε δευτεροβάθμιο επίπεδο (κατανόησης προβληματισμών, επισήμανσης ιδεών, εντοπισμού του προβλήματος, πρόσληψης της επιχειρηματολογίας).
- Αναγωγή του κειμένου στην ευρύτερη φιλοσοφική θεματική και ένταξη της προβληματοθεσίας του στην ιστορία των φιλοσοφικών θεωριών και συστημάτων.

II) Συνολική μελέτη του κειμένου

- Αναγνωστική προσπέλαση και κριτικός σχολιασμός του κειμενικού αποσπάσματος τμηματικά.
- Επικέντρωση σπουδής στα σημαντικότερα σημεία.
- Το ακροατήριο παρεμβαίνει διατυπώνοντας ερωτήματα και συμπληρώνοντας το σχολιασμό – ερμηνευτική προσπέλαση.

Επισήμανση:

Το διάγραμμα διδακτικής μπορεί να συμπληρώνεται από τον διδάσκοντα και να εξελίσσεται.

► Προϋποθέσεις υλοποίησης του σχεδίασματος διδακτικής:

Ολιγομελές τμήμα, ενημερωμένη φιλοσοφική βιβλιοθήκη, εποπτικά μέσα, σαφής σκοποθεσία, υποβάθρωση πομπού-δέκτη.

Σχεδιαγραμματική απεικόνιση της πορείας του μαθήματος της φιλοσοφίας

- Αφόρμηση με βάση τη διαπίστωση μιας πραγματικότητας – συγκεκριμένου προβλήματος.
- Απόπειρα κατανόησης του προβλήματος – Θεωρητική ανατομία του.
- Κατάθεση προτάσεων και υπόδειξη δράσεων για επίλυση του προβλήματος.
- Αξιολόγηση του βαθμού επίτευξης του σκοπού και των αποτελεσμάτων της διδασκαλίας με κριτήριο την αξιοποίηση των προσκτημένων γνώσεων στο επίπεδο της ερμηνείας του κόσμου και της νοηματοδότησης της ζωής.

Η διαλογική μέθοδος στη διδακτική πράξη

- A. Σταδιακή προσέγγιση και διατύπωση των διδακτικών στόχων με ελεύθερη ή κατευθυνόμενη συζήτηση.
- B. Προσδιορισμός των γνώσεων που θα απαιτηθούν και αξιοποιηθούν στο πλαίσιο της επίτευξης των διδακτικών στόχων. Επίτευξη σύγκλισης ενδιαφερόντων και συμφερόντων για τους διαλεγόμενους.
- Γ. Μελέτη και εμβάθυνση σε προεπιλεγμένα φιλοσοφικά κείμενα για την διατύπωση των αρχών της φιλοσοφικής θεωρίας που εκφράζουν.
- Δ. Διεξαγωγή διαλόγου που κατευθύνεται με βάση τα κειμενικά αποσπάσματα.
- Ε. Κριτική θεώρηση φιλοσοφικών θέσεων, συγκριτική προσέγγιση φιλοσοφικών οπτικών.
- ΣΤ. Ανάδειξη διαχρονικότητας και διατοπικότητας φιλοσοφικού προβληματισμού που αναδύεται από τα κείμενα.
- Z. Αυτοαξιολόγηση και αλληλοαξιολόγηση ως προς το βαθμό πρόσληψης της συγκεκριμένης φιλοσοφικής πρότασης ή αρχής.

Ο τύπος του σεμιναριακού μαθήματος

Προσημείωση: Το σεμιναριακό μοντέλο μαθήματος αποτελεί σύνθεση δύο διδακτικών πρακτικών: Της διάλεξης/εισήγησης και του διαλογικού συζητητικού τύπου διδασκαλίας.

Οι φάσεις του σεμιναριακού μαθήματος

- Γνωστοποίηση του θεματικού αντικειμένου στο ακροατήριο.
- Ένταξη του στην ευρύτερη θεματική ενότητα.
- Σύνδεσή του με τα προηγούμενα.
- Συνοπτική αιτιολόγηση της προτίμησης του συγκεκριμένου φιλοσοφικού θέματος.
- Εκδίπλωση της εισήγησης με τη μορφή μονολόγου.
- Διάθεση ικανού χρόνου για την προπαρασκευή του κοινού, προκειμένου να: ζητήσει διευκρινίσεις, υποβάλει ερωτήσεις, εκφέρει κρίσεις, διατυπώσει αντιρρητικές θέσεις.
- Η ολοκλήρωση του μαθήματος σηματοδοτείται με την παρουσίαση των πορισμάτων του σεμιναριακού μαθήματος από τον εισηγητή.

Επισήμανση:

Επικουρικά επιστρατεύεται και ο ηλεκτρονικός υπολογιστής συμβάλλοντας: στην οπτικοποίηση των φιλοσοφικών κειμένων, στην πλαισίωση της εισήγησης με εικονογραφικό υλικό, στην παραστατικότερη πραγμάτευση δυσπροσπέλαστων φιλοσοφικών θεωριών και συστημάτων και στην παραπομπή του ακροατηρίου σε ένα ευρύτατο βιβλιογραφικό φάσμα.

**Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΚΑΙ Η ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ****I. Προϋποθέσεις για την οργάνωση της διδασκαλίας**

- Σχεδιασμός της διδασκαλίας και προδιαγραφή της στοχοθεσίας σε συνάρτηση με το πολυπολιτισμικό στίγμα του ακροατηρίου.
- Ανάδειξη του καθολικού χαρακτήρα του φιλοσοφικού στοχασμού και έμφαση στα θεμελιώδη φιλοσοφικά ερωτήματα.
- Η φιλοσοφία ως κοινό κτήμα όλων των πολιτισμών.
- Πρόκληση ενδιαφέροντος του δέκτη, ενθάρρυνση εμπλοκής του στη βαθύτερη κατανόηση των εννοιών που εισάγει η φιλοσοφική προβληματική και συσχέτισή τους με τον πραγματικό κόσμο.
- Προσφυγή στην επικαιρότητα και παραγωγική αξιοποίησή της.
- Μύηση των μαθητών στην πολυπρισματική θεώρηση της φιλοσοφίας και στη συγκριτική εξέταση.

II. Φάσεις διδασκαλίας

- Γνωστοποίηση θεματικής.
- Διατύπωση ερωτημάτων που θα παροτρύνουν τους δέκτες σε κινητοποίηση συμμετοχική.
- Διεξαγωγή κατευθυνόμενου διαλόγου για την πιστοποίηση οπτικών, προκαταλήψεων, συγκρουσιακών θέσεων, στερεοτύπων, διαφορετικών ερμηνειών, συγκλίσεων, προβλέψεων.
- Αξιοποίηση σύντομων και εύληπτων φιλοσοφικών κειμένων με εστίαση στην ακριβέστερη κατανόηση της εξεταζόμενης φιλοσοφικής θεωρίας.
- Εξαγωγή συμπερασμάτων-εκτιμήσεων.

- Κατάδειξη της πολυφωνικότητας της φιλοσοφικής προσέγγισης.
- Συγκρότηση ομάδων με κριτήριο την επίδοση, δεξιότητες, ενδιαφέροντα, επιθυμίες των μαθητών και ανάθεση προφορικών ή γραπτών εργασιών (ενημέρωση των ομάδων για τα στάδια της εκπόνησης των εργασιών, τις προδιαγραφές, τη συνεργασία, το χρονοδιάγραμμα, την κατανομή των καθηκόντων κ.λ.π.

Επισήμανση:

Η μάθηση που κατακτάται στο πλαίσιο της φιλοσοφικής προβληματικής οφείλει να προσλαμβάνει βιωματικό και επικοινωνιακό χαρακτήρα:

- Να → είναι προσανατολισμένη στην πραγματικότητα,
→ συνδέεται με την επίλυση ορισμένου προβλήματος,
→ ανταποκρίνεται στις προσδοκίες του δέκτη,
→ αιμοδοτεί την επικοινωνία και το ομαδοσυνεργατικό πνεύμα.*

III. Μαθητοκεντρική και δασκαλοκεντρική προσέγγιση της διδακτικής της φιλοσοφίας

Η διδακτική ενός αντικειμένου είτε διεξάγεται μεμονωμένα και ιδιωτικά είτε συλλογικά και δημόσια μέσα στο θεσμικό πλαίσιο ορισμένου εκπαιδευτικού συστήματος προϋποθέτει την ύπαρξη και λειτουργία τριών παραγόντων: Του πομπού, του δέκτη, του διδακτικού εγχειριδίου, της διδακτέας ύλης.

Τύποι διδακτικής προσέγγισης

► **Δασκαλοκεντρικός:**

Συνιστά τον παραδοσιακό τύπο διδακτικής και στηρίζεται στη γνώση και στην αυθεντία του πομπού. Ο πομπός, το επίκεντρο της μαθησιακής διαδικασίας, εκφράζεται, κυρίως, μονολογικά, αφηγηματικά. Ο δέκτης οφείλει να αφομοιώσει την προσφερόμενη γνώση, ενώ η αξιολόγησή του είναι εστιασμένη στην ικανότητά του να ανακαλεί μνημονικά όρους, γεγονότα, έννοιες κ.λπ.

► **Μαθητοκεντρικός:**

Στο πλαίσιο του διδακτικού αυτού τύπου ο δέκτης εμπλέκεται ενεργά στη μαθησιακή διαδικασία, συμμετέχει στην παραγωγή γνώσης παρωθόμενος διακριτικά από τον πομπό και αναπτύσσει τις απαραίτητες δεξιότητες μέσω της πρακτικής και της εμπειρίας.

Η διάσταση του συνδυασμού των δύο προσεγγίσεων

Η δασκαλοκεντρική οπτική σε συνδυασμό με τη μαθητοκεντρική προσέγγιση μπορεί να υπηρετήσει την παραγωγική διεξαγωγή της διδασκαλίας στη βάση της δραστηριοποίησης κινήτρων μάθησης.

Δασκαλοκεντρική προσέγγιση

→ διάλεξη, επιλογή κειμένων, παρουσίαση οπτικού υλικού κ.λπ.

Μαθητοκεντρική προσέγγιση

→ ομαδοκεντρική έρευνα, κατευθυνόμενος διάλογος, συνεργατική μάθηση κ.λπ.

► Πλεονεκτήματα δασκαλοκεντρικού μοντέλου:

Δεν είναι χρονοβόρο, επιτρέπει την απρόσκοπτη μεταβίβαση της γνώσης, προσφέρεται για δυσκατάληπτες θεματικές ενότητες.

► Πλεονεκτήματα μαθητοκεντρικού μοντέλου:

Ενεργοποιεί το δέκτη, καλλιεργεί το γόνιμο διάλογο, ευθυνοποιεί πομπό και δέκτη, αποφεύγεται η μονοτονία και ελαχιστοποιείται η αδιαφορία.

Επισήμανση:

Η αποτελεσματικότητα της δασκαλοκεντρικής προσέγγισης προϋποθέτει:

- την ύπαρξη ισχυρών κινήτρων μάθησης.
- την αξιοποίηση πολλαπλών στρατηγικών και μέσων διδασκαλίας.

Διδακτικές στρατηγικές στην ανάγνωση των φιλοσοφικών κειμένων

Η ανάγνωση των φιλοσοφικών κειμένων ως πράξη μάθησης συνιστά θεμελιώδη προτεραιότητα και επιτάσσονται οι ερμηνευτικές προσεγγίσεις μεγάλων ερμηνευτών και ειδικών μελετητών.

Στοχοθεσία

- Άσκηση στην αποτελεσματική μελέτη και πρόσληψη του φιλοσοφικού κειμένου.
- Επινόηση διαδικασιών, για να καταστεί η ανάγνωση του φιλοσοφικού κειμένου δραστηριότητα.
- Μετατροπή του φιλοσοφικού κειμένου σε όργανο μόρφωσης.

Τρόποι ανάγνωσης φιλοσοφικού κειμένου

A' τρόπος

- Ανάγνωση, στην αρχή του μαθήματος, μικρού ή μεγάλου αποσπάσματος και υποβολή ερωτήσεων σχετικών με την κατανόηση της ορολογίας και των δυσχερειών κατανόησης σημείων του κειμενικού αποσπάσματος.
- Υπαγόρευση, στη συνέχεια, από τον καθηγητή ερωτήσεων, στις οποίες οι μαθητές καλούνται να απαντήσουν άμεσα. (Οι ερωτήσεις αναφέρονται στην ορολογία, στις ιδέες, στην προβληματική που θέτει το κείμενο).
- Στο τέλος του μαθήματος ο καθηγητής συγκεντρώνει όλες τις απαντήσεις και τις διορθώνει για το επόμενο μάθημα. Εφόσον διεξαχθεί συζήτηση, οι απορίες λύνονται τότε.
- Στο επόμενο μάθημα δημοσιοποιούνται οι εκτιμήσεις του καθηγητή για το αποτέλεσμα της κειμενοκεντρικής εργασίας και εκφέρεται από τον ίδιο ένα σοβαρό σχόλιο για το κειμενικό απόσπασμα.

B' τρόπος

Προσημείωση: Με την τεχνική αυτή η εργασία υλοποιείται από τους μαθητές έξω από τις ώρες των μαθημάτων.

- Οικείωση-ανάγνωση κειμενικής ενότητας στο σπίτι με υπογράμμιση δυσχερειών που αναφέρονται στο λεξιλόγιο, στη συντακτική δομή, στις φιλοσοφικές έννοιες.
- Αξιοποίηση υπογραμμίσεων από τον καθηγητή και εξομάλυνση δυσχερειών.
- Υπόδειξη στους μαθητές να καταγράψουν τις κυριάρχες ιδέες του κειμένου.
- Τα πονήματα των μαθητών υποβάλλονται στη βάσανο του ελέγχου από τον καθηγητή.
- Ενθάρρυνση των μαθητών να επαναπροσεγγίσουν το κείμενο και να διατυπώσουν γραπτά και με πληρότητα τους θεματικούς άξονες του κειμένου και την προβληματοθεσία του (Διάκριση θέματος-θέσης, προβλήματος-προβληματισμού).
- Συνολική αποτίμηση του εγχειρήματος, σφαιρωμένη έκθεση του φιλοσοφικού προβλήματος και ένταξη του αποσπάσματος στην εργογραφία του φιλοσόφου και του φιλοσόφου στην ιστορία της Φιλοσοφίας.

Γ' τρόπος

- Ανάγνωση και θεωρητική εξήγηση συμπορεύονται.
- Σχολιασμός κατά στίχο και διατύπωση κριτικών διευκρινίσεων.

- Η κειμενοκεντρική προσέγγιση καθοδηγείται από τον καθηγητή και τα φιλοσοφικά κείμενα προεπιλέγονται.
- Δεν ακυρώνεται η απορητική στάση και η ενεργότερη εμπλοκή των μαθητών στην εμβάθυνση στις φιλοσοφικές πηγές.

Πρόταση διδακτικής πλατωνικού μύθου

- A.** Συνολική θεώρηση της πλατωνικής φιλοσοφίας και ανάδειξη θεμελιωδών εννοιών της.
- B.** Διασάφηση της έννοιας του πλατωνικού μύθου.
- Γ.** Εγγραφή του συγκεκριμένου μύθου στην πλατωνική φιλοσοφική προβληματική.
- Δ.** Υψηλόφωνη και εκφραστική ανάγνωση του μύθου.
- Ε.** Διάκριση νοηματικών ενοτήτων του μύθου και τιτλοδότησής τους.
- ΣΤ.** Αναλυτική επεξεργασία και εμβάθυνση σε κάθε ενότητα.
- Z.** Εγχρονισμός της συγκεκριμένης πλατωνικής προβληματικής.
- H.** Προεκτάσεις – Διαθεματική προσέγγιση.
- Θ.** Ανάθεση εργασιών εμπέδωσης και προέκτασης.